

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: *Bicskei Jenő*

Cím: *Gróf Teleki Pál-utca*

Forrás: *Ujság*

Bp.
(Hely)

1942 VIII. 29.
(Idő)

(Köt. v. füz.) (Oldal)

Osztályozás

Tárgy *725.092.1*

Hely

Idő *"1942"*

Személy

Gróf Teleki Pál-utca

Irtta **Bicskei Jenő**

műszaki főtanácsos

Lekerült az utcasarkokról a régi névtábla:

„BÁLVÁNY-UTCA“

„Habent sua fata libelli“. A könyveknek is van sorsuk, de az utcáknak is van történetük, különösen a pest-budai utcáknak.

1803 előtt a mai „gróf Teleki Pál-utcát“ az eddigi Bálvány-utcát „Váci-ut“-nak hívták. Rómer Flóris, a kiváló nagyváradi apátkanonok, archeológus az 1873-ban megjelent „A régi Pest“ című munkájához csatolt egy térképet, ahol azt látjuk, hogy a mai Kristóf-téren vonul át a Pest városát bekerítő fal. Ebben a falban volt a „Váci-Kapu“. A Váci-Kapuból kihaladó ut a Kapun kívül két ágra szakadt. Egyik ága a Duna mentén, a mai Dorottya-utca nyomán vitt, a másik ág pedig a mai Erzsébet-teret — amely akkor temető volt — szelte át és a Bálvány-utca vonalán haladt Vác irá-

nyába. Ezért hívták „Waitzner-Strasse“-nek, azaz Váci-utnak.

De, hogy hívták akkor a mai Váci-utat?

Ugyancsak a Rómer könyvéhez csatolt Mattl-féle térkép szerint, de az előttem fekvő „Pestnek rajzterve az 1838-iki vizáradat által szerencsétlenül javokra“ felírásu térkép szerint is még „Land-Strasse“ Országút volt a neve.

1803 után „Niederlagsgasse“ — Raktár-utca — lett a Váci-utból. Ezt a nevet viselte egész 1815-ig. Innen kezdve a régi magyar címtárak „Göttergasse“, — így többes számban „Bálványok utcá“-nak írják.

Hog mikor lett a „Bálványok-utcából“ Bálvány-utca, azt nem sikerült kinyomoznom. De a homályba vesző Bálvány-utca elnevezés fölött már sok és heves vita folyt.

Az Akadémia nagynevű főkönyvtárosa Szily Kálmán és a Neues Pester Journal szerkesztője Peisner Ignác vitatták a

maguk igazát.

Kinek volt igaza, ma sem dönthető el.

Az egyik hagyomány szerint a Bálvány-utcát „Gödergasse“ Gödi-utcának hívták. Ebbe csak úgy lehet belemagyarázni a „Götter“ „Bálványok“ szót, hogy a budakörnyéki sváb-német ajku köznép — amint azt Schmall könyvében találom — a „Götter“ szót „Göder“-nek ejtette. Ez azonban nem valószínű.

Peisner szerint egy cégtábla után nevezték el, amelynek felirata: „Zu den Göttern“ volt, sőt még istenek is voltak ráfestve.

Nincs helyem arra, hogy leírjam, milyen logikus okfejtéssel cáfolja Arany László, a Földhitelintézet volt igazgatója, a felírás valószínűtlenségét és Szily az istenek ráfestése feltevésének hamis voltát: „vallósság szempontjából, amit meg sem engedtek volna“.

Szily szerint, minthogy az ut-

cát 1803-tól 1815-ig „Niederlagsgasse“-nek, vagyis „Raktár-utca“-nak nevezték az utcában lakó kereskedők raktáraitól, fellehető, hogy a raktárakban elhelyezett áruk „Güter“ után „Gütergasse“ néven emlegették, amiből idővel „Götter“ „Bálványok“ lett.

Ez sem valószínű, mert az akkori németes világban az anynyira eltérő két szót, már csak értelmük miatt sem cserélheték fel.

Közelebb állhat a valósághoz Peisner Ignácznak az a másik feltevése, amit a Neues Pester Journal 1905. évi október 2-i számában ír. Szerinte a Bálvány-utca nevét egy háztól is kaphatta, amelynek homlokzatát istenek szobrai díszítették. Annál is inkább feltehető ez, mert a kereskedő házakra Mercurius-nak, a kereskedők istenének szobrát állíthatták. De az utcában lakott Brudern József báró, Rhédey Lajos gróf, Szerdahelyi gróf, csupa olyan háztulajdonos, akiknek palotáik szobrokkal, istenszobrokkal való díszítésére pénzük volt.

A Niederlagsgasse — Raktár-utca — házait 1815 után, amikor már Göttergasse-nek hívták

az ugynevezett „Szépitő Bizottság“ befolyására a szabályozás alkalmával lebontották és új házsort építettek. Ez a tény Schams Ferenc, gyógyszerésznek 1821-ben megjelent: „Vollständige Beschreibung der kön. Freystadt Pest“ (Pest szab. kir. város főkeletes leírása) című munkájából tűnik ki. Azt írja ugyanis:

„In der Darstellung der Faccaden wird sie in Kürze zu einer wahren Göttergasse bilden.“

A homlokzatok kiképzésével nemsokára valóságos isteni (Bálvány) utca alakul ki.

Láttuk eddig, hogy a Göttergasse-t: 1. Gödről, 2. üzleti cégtábláról, 3. istenek szobráról, 4. Güter — áruk — elnevezéséről kísérelték meg levezetni. Ezekhez csatlakozik ötödiknek az, hogy ebben a bizonyos Göttergasse-ben volt az akkor híres Pauer József képfaragó telepe. Hogy valóban híres volt, annak bizonyossága, hogy a hatalmas Nagy-Kristóf szobrot, amely ma elüzlött, szerényen meghuzódik a központi városháza udvarán és ott mutogatja az ügyesbajos dolguk után járó polgároknak a vállán ülő pufók gyereket, ezt is Pauer faragta. Sok

munkája lehetett a kőfaragónak, hiszen ott volt a közelben a *Váci-temető* a mai Erzsébet-téren. A sírkövek között lehettek raktáron egyéb szobrok, amelyekről Göttergasse-nek mondhatták az utcát.

Legvalószínűbb azonban, ami az utcának magyar nevéhez, a Bálvány-utcahoz is legközelebb van, a *hatodik* feltevés.

Ezt szintén Schmall könyvében találtam.

A Bálvány-utca valamelyik telkén, vagy az utca valamelyik végén, talán éppen a temetőnél diszlett egy *Ailanthus glandulosa* nevű fa, amely a Révai Lexikon szerint: (524. oldal) „gyorsan növő fa, talajban sem válogatós, ezért sétatereken, kertben gyakran ültetik.“

Ennek a fának német neve „*Götterbaum*“, magyarul pedig „*Bálványfa*“.

Ime az összefüggés. Talán csakugyan a cégtáblán is rajta volt. Nem a „*Zu den Göttern*“, hanem a „*Zum Götterbaum*“ a „*Bálványfához*“ címzett üzlet fölött, vagy ajtófélfáján a felírás és a fa ábrázolása.

Hiszen annyi, ilyen fáról elnevezett üzlet és utca volt. „*Zum Akazienbaum*“, ahol most a BSzKRt épülete emelkedik, csak 1875 óta Akácfa-utca, addig egész egyszerűen Akác-utca volt.

Mindenesetre mielőtt végleg kiesnék a köztudatból a leszeregt utcatáblákkal együtt a „*Bálvány-utca*“ neve, nyugodjunk meg a „*Götterbaum*“, „*Bálványfa*“ azonosságának gondolatában úgy, ahogy Szily Kálmán, Peisner Ignác és Arany László is a „*Gróf Teleki Pál*“-utcanévben a tudós, hősi halott s felejthetetlen emlékű miniszterelnökökkel együtt megbékéltek. „*Habent sua fata etiam viae*“.